

Nationale tenuitvoerleggingsmaatregelen van de Verdragen van Genève en de Aanvullende Protocollen

Pilootdepartement : Kancelarij van de Eerste Minister
(in opdracht, de ondervoorzitter van de ICHR)

Werkdocument 01

I. TOE TE PASSEN BEPALINGEN

A. Rechtsgrond

1. Internationaal recht

- a) Aanvullend Protocol bij de Conventies van Genève van 12 augustus 1949 inzake de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten, van 8 juni 1977 (P I - artikel 80 en, meer in het bijzonder, artikel 84).
- b) Verdrag van Genève voor de verbetering van het lot der gewonden en zieken zich bevindende bij de Strijdkrachten te velde, van 12 augustus 1949 (C I - artikelen 45 en 48).
- c) Verdrag van Genève voor de verbetering van het lot der gewonden, zieken en schipbreukelingen van de Strijdkrachten ter zee, van 12 augustus 1949 (C II - artikelen 46 en 49).
- d) Verdrag van Genève betreffende de behandeling van krijgsgevangenen, van 12 augustus 1949 (C III - artikel 128).
- e) Verdrag van Genève betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd, van 12 augustus 1949 (C IV - artikel 145).

2. Nationaal recht

- a) Wet van 16 april 1986 houdende goedkeuring van het Aanvullend Protocol I (*Belgisch Staatsblad* van 7 november 1986).
- b) Wet van 3 september 1952 houdende goedkeuring van de vier Verdragen van Genève van 12 augustus 1949 (*Belgisch Staatsblad* van 26 september 1952).

B. Analyse van de te nemen maatregelen

1. Artikel 80 van het Eerste Aanvullend Protocol

De ratificatie van de vier Conventies van Genève en van de twee Aanvullende Protocollen bij deze Conventies impliceert, voor de Staten die Partij zijn bij deze Conventies, de verplichting deze internationale instrumenten onder alle omstandigheden te eerbiedigen en te doen eerbiedigen (P I - artikel 1,1°; C I-IV - gemeenschappelijk artikel 1).

Opdat, in geval van gewapend conflict, het internationaal humanitair recht correct kan worden toegepast, hebben de Staten de plicht, reeds in vredetijd, bepaalde maatregelen van interne aard te treffen. Deze maatregelen kunnen van wetgevende, reglementaire, administratieve, operationele of praktische aard zijn.

Ofschoon de Conventies van Genève (C I - artikel 45 en C II - artikel 46) de Staten reeds verplichtten te voorzien in de uitvoeringsdetails van deze Conventies, toch maakt artikel 80 van het Eerste Aanvullend Protocol ter zake een volledig algemene en uitdrukkelijke bepaling uit: het nemen van maatregelen ter uitvoering van de instrumenten van het humanitair recht is een verplichting en valt onder de verantwoordelijkheid van de Staten die Partij zijn bij deze Conventies.

Artikel 80 bepaalt:

"1. De Hoge Verdragsluitende Partijen en de Partijen bij het conflict dienen onverwijld alle noodzakelijke maatregelen te treffen voor de nakoming van hun verplichtingen krachtens de Conventies en dit Protocol.

2. De Hoge Verdragsluitende Partijen en de Partijen bij het conflict dienen opdrachten en instructies te geven om de naleving van de Conventies en dit Protocol te verzekeren en dienen toezicht te houden op de tenuitvoerlegging ervan".

Zoals het is beklemtoond in het "Commentaire des Protocoles additionnels" dat is gepubliceerd door het Internationaal Comité van het Rode Kruis (ICRK) (Genève, 1986, p. 954, nr. 3288), moet het begrip uitvoering dat door artikel 80 is bedoeld, op twee niveaus worden begrepen: het eerste niveau slaat op de maatregelen die het verdrag in de rechtsorde van elke Partij invoeren volgens de regels van haar eigen grondwettelijk stelsel; het tweede niveau betreft alle maatregelen tot uitvoering en voorbereiding die vereist zijn om die Conventies concreet toe te passen. Die maatregelen moeten nu reeds worden getroffen, vooraleer een toestand van gewapend conflict ontstaat.

Het ICRK heeft de Staten herhaaldelijk gewezen op het belang van de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht.

Dit Comité heeft trouwens een overzichtsjijst uitgewerkt van de nationale tenuitvoerleggingsmaatregelen in vreedstijid van de Conventies van Genève en de Aanvullende Protocolen. Deze overzichtsjijst die van een inleiding is voorzien, werd gepubliceerd in de *Revue internationale de la Croix-Rouge (RICR)*, nr. 770, maart-april 1988, pp. 136-145, onder de titel "Respect du droit international humanitaire. Mesures nationales de mise en oeuvre, en temps de paix, des Conventions de Genève et de leurs Protocoles additionnels". Het "Commentaire des Protocoles Additionnels" (pp. 955-958, nr. 3297) vermeldt eveneens, in verband met artikel 80, een lijst van bepalingen die, vanaf de inwerkingtreding van Protocol I, bepaalde maatregelen kunnen vergen met het oog op de uitvoering van die bepalingen. Ook mag worden verwezen naar de technische fiche (januari 2003) opgesteld door de Consultatieve Diensten in internationaal humanitair recht van het ICRK, betreffende de tenuitvoerlegging van dit recht, die een lijst bevat van de voornaamste bepalingen die uitvoeringsmaatregelen vereisen.

Vermeldenswaard is ook, onder de resoluties van de XXVste Internationale Conferentie van het Rode Kruis en de Rode Halve Maan (Genève, 23-31 oktober 1986), resolutie V die betrekking heeft op de nationale tenuitvoerleggingsmaatregelen van het internationaal humanitair recht. Deze resolutie die op 31 oktober 1986 werd goedgekeurd, is bekendgemaakt in de *RICR*, nr. 762, november-december 1986, pp. 358-359, en nr. 770, maart-april 1988, p.133.

Gedurende de Internationale Conferentie voor de bescherming van de oorlogsslachtoffers (Genève, 30 augustus - 1 september 1993) werd aan de noodzaak herinnerd reeds in vreedstijid de nationale tenuitvoerleggingsmaatregelen te treffen en in het bijzonder, de rol die in dit domein wordt gespeeld door de interministeriële commissies (zie onder meer het verslag voorgesteld door het ICRK, punt 2.2 en 5.1.2; en, bovendien, de eindverklaring van de Conferentie, punt II, 5 en aanbeveling V van de intergouvernementele expertengroep voor de bescherming van de oorlogsslachtoffers, gepubliceerd in *RICR*, nr. 817, januari-februari 1996, pp. 85 en 91).

Tijdens de XXVI^{ste} Internationale Conferentie van het Rode Kruis en de Rode Halve Maan (Genève, 3 - 7 december 1995) is opnieuw gewezen op het belang van de tenuitvoerlegging op nationaal niveau van het internationaal humanitair recht, alsook op de zeer belangrijke rol die ter zake, in de hoedanigheid van instrument en mechanisme van uitvoering, wordt vervuld door de nationale commissies die belast zijn met het opmaken van de inventaris, de studie, de coördinatie en de opvolging van deze maatregelen (zie onder meer het verslag van Commissie I, punt IV, A, b en resolutie 1 van de Conferentie, gepubliceerd in *RICR*, nr. 817, januari-februari 1996, pp. 60-61).

Deze punten stonden opnieuw op de agenda van de XXVIIste Internationale Conferentie van het Rode Kruis en de Rode Halve Maan, die van 31 oktober tot 6 november 1999 in Genève werd gehouden. Het "Actieplan voor de jaren 2000-2003" dat tijdens deze Conferentie is goedgekeurd, vermeldt onder de einddoelstellingen de universele aanvaarding van het internationaal humanitair recht en de goedkeuring

door de Staten van alle maatregelen op nationaal vlak, die nodig zijn om de naleving van hun verplichtingen welke uit het internationale recht voortvloeien te verzekeren. Onder de in dit opzicht vermelde maatregelen vallen: de goedkeuring van de nationale tenuitvoerleggingsmaatregelen, de oprichting of ontwikkeling van nationale commissies of andere mechanismen met de hulp van de nationale verenigingen van het Rode Kruis, teneinde de coördinatie tussen de betrokken ministeries te vergemakkelijken (“Actieplan”, einddoel 1.3, *RICR* nr. 836, december 1999, pp. 857-858).

In het werk dat de Consultatieve Diensten in internationaal humanitair recht van het ICRK uitgeven, is een op 31 oktober 1996 vastgesteld overzicht opgenomen van de verschillende structuren voor de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht en dat ten gevolge op de vergadering van experts, die van 23 tot 25 oktober 1996 in Genève werd gehouden over de nationale Commissies of andere organen die zich met het internationaal humanitair recht bezighouden (Genève, ICRK, 1997, pp. 93-111). Hetzelfde overzicht, maar dan afgesloten op 31 december 1997, is gepubliceerd in het “Jaarverslag 1997” van de Consultatieve Diensten (Genève, ICRK, 1998, pp. 98-124). Dat is ook het geval met het “Jaarverslag 1998” (Genève, ICRK, 1999, pp. 81-110) waarvan het overzicht op 31 december 1998 is afgesloten, en met het “Tweejaarlijks verslag 2000-2001” (Genève, ICRK, 2000, p. 111). Sindsdien wordt dat overzicht regelmatig bijgewerkt (laatste geraadpleegde beschikbare bijwerking: 30 juni 2004) en staat het op de Internetsite van het ICRK (www.cicr.org) onder de rubriek “Mise en oeuvre du droit international humanitaire”.

2. Artikel 84 van het Eerste Aanvullend Protocol

Voor artikel 84 van Protocol I werd geen afzonderlijk werkdocument opgemaakt met betrekking tot de maatregelen van tenuitvoerlegging die vereist zijn door deze bepaling. Toch kan het aan een bondig onderzoek worden onderworpen binnen het raam van dit werkdocument dat op artikel 80 betrekking heeft. In wezen neemt artikel 84 de verplichting over die reeds in de Conventies van Genève (C I - artikel 48; C II - artikel 49; C III - artikel 128; C IV - artikel 145) is vervat, te weten:

- mededeling van de officiële vertalingen van de Conventies;
- mededeling van wetten en reglementen die zijn goedgekeurd om de toepassing van de Conventies te verzekeren.

II. BETROKKEN DEPARTEMENTEN

Alle Departementen die bij de ICHR zijn vertegenwoordigd, te weten: Kanselarij van de Eerste Minister, Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Justitie, Binnenlandse Zaken, Landsverdediging, Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu.

Pilootdepartement: Kanselarij van de Eerste Minister (met opdracht aan de Secretaris en vervolgens aan de Ondervoorzitter van de ICHR).

Reeds verscheidene jaren al zijn de Gemeenschappen en de Gewesten betrokken bij de werkzaamheden van de ICHR. Deze entiteiten zijn bevoegd inzake onderwijs, in culturele aangelegenheden, voor de monumenten en landschappen, ... alsook voor de uitoefening van deze bevoegdheden in hun buitenlandse betrekkingen.

Andere federale Departementen (bijvoorbeeld Mobiliteit en Vervoer, Economie, ...) die niet in de ICHR zijn vertegenwoordigd, kunnen bij sommige uitvoeringsmaatregelen worden betrokken. In dit geval legt het Pilotdepartement dat bij de ICHR is vertegenwoordigd de vereiste contacten met die Departementen.

III. BUDGETTAIRE WEERSLAG

De meeste maatregelen van tenuitvoerlegging ressorteren onder de gewone werking van de betrokken machten, overheden en openbare diensten.

Bepaalde maatregelen van tenuitvoerlegging kunnen nochtans een werkelijke financiële weerslag hebben; daarvan zal worden gewag gemaakt in het werkdocument betreffende deze maatregelen.

De werking van de ICHR heeft tot op heden geen andere budgettaire implicaties gehad dan die welke eigen zijn aan de gewone werking van de Ministeries (nadien Federale overheidsdiensten – FOD) en diensten die in deze Commissie zijn vertegenwoordigd. Het organiek koninklijk besluit betreffende de ICHR van 6 december 2000 (*Belgisch Staatsblad* van 12 december 2000) bepaalt dat de voogdijminister van de ICHR - in dit geval de Minister tot wiens bevoegdheid Buitenlandse Zaken behoort - administratief personeel, lokalen en materiële middelen ter beschikking van de Commissie stelt (artikel 9 van het koninklijk besluit).

IV. STAND VAN ZAKEN

A. Wat de maatregelen betreft waarbij de Conventies in de Belgische rechtsorde worden ingevoerd

1. Conventies van Genève

De vier Conventies van Genève van 12 augustus 1949 werden bij de Belgische wet van 3 september 1952 goedgekeurd (*Belgisch Staatsblad* van 26 september 1952). De ratificatie-instrumenten werden op 3 september 1952 neergelegd en de Conventies zijn op 3 maart 1953 in België in werking getreden.

2. Aanvullende Protocollen

De Aanvullende Protocollen werden goedgekeurd bij de Belgische wet van 16 april 1986 (*Belgisch Staatsblad* van 7 november 1986). De wet bevat een artikel volgens hetwelk de Koning gemachtigd is om een verklaring te ondertekenen waarbij namens België de bevoegdheid van de Internationale Commissie voor feitenonderzoek wordt erkend.

Op 20 mei 1986 werden de ratificatie-instrumenten te Bern bij de Zwitserse Federale Raad neergelegd. De Aanvullende Protocollen zijn op 20 november 1986 in België in werking getreden.

De interpretatieve verklaringen, die België in verband met Protocol I bij de neerlegging van het ratificatie-instrument heeft afgelegd, werden bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 22 november 1986.

Wat de verklaring betreft die door België is afgelegd in verband met de erkenning van de bevoegdheid van de Internationale Commissie voor Feitenonderzoek, zie werkdocument nr. 10, "Aanvaarding van de bevoegdheid van de Internationale Commissie voor Feitenonderzoek".

Opmerking : Alle teksten zijn in het *Belgisch Staatsblad* gepubliceerd in de officiële Nederlandse en Franse versies. Tot op heden bestaat er van de Conventies van Genève en hun Aanvullende Protocollen (nog) geen officiële tekst in de Duitse taal.

B. Wat de studie van de nationale uitvoeringsmaatregelen betreft

Korte tijd nadat de Aanvullende Protocollen in werking zijn getreden, heeft het Belgische Rode Kruis, op 27 en 28 november 1986, een symposium georganiseerd met de bedoeling de tenuitvoerlegging van deze nieuwe regels van internationaal humanitair recht te bestuderen. De handelingen van dit symposium zijn gepubliceerd in het *Tijdschrift voor militair strafrecht en oorlogsrecht*, 1988, pp. 195-366.

Tijdens dit symposium werd met name beklemtoond dat de taak van tenuitvoerlegging van dit recht niet op doeltreffende wijze schijnt te kunnen worden verricht, indien geen coördinatie tot stand komt in een vast orgaan waarin, naar gelang van de te bepalen modaliteiten, de betrokken gouvernementele diensten en niet-gouvernementele instellingen en meer bepaald de Nationale Vereniging van het Rode Kruis zitting zouden hebben.

Een van de belangrijkste resultaten van het symposium van november 1986 was de oprichting, bij beslissing van de Ministerraad van 20 februari 1987, van de Interdepartementale Commissie voor Humanitair Recht (ICHR). Sedert de reorganisatie van de ICHR bij het koninklijk besluit van 6 december 2000 wordt deze "Interministeriële Commissie voor Humanitair Recht" genoemd.

Krachtens de beslissing van de Ministerraad die de ICHR heeft opgericht, bestaat die Commissie uit vertegenwoordigers van de Eerste Minister en van de Ministers van Buitenlandse Zaken, Justitie, Begroting, Landsverdediging, Binnenlandse Zaken, Sociale Zaken en Volksgezondheid.

Vertegenwoordigers van het Belgische Rode Kruis nemen eveneens deel aan de werkzaamheden van de ICHR, in de hoedanigheid van deskundigen.

Aangezien België een federale Staat is geworden, bleek al vlug dat vertegenwoordigers van de Gemeenschappen en Gewesten aan de ICHR dienden te worden toegevoegd.

Uit de bewoordingen van de beslissing van de Ministerraad die de ICHR heeft opgericht, blijkt dat haar taak erin bestaat "een volledige inventaris op te maken van de te treffen maatregelen" en "de oppuntstelling van de vereiste teksten door de bevoegde departementen te volgen en te coördineren".

Uit praktisch oogpunt bestaat de opdracht van de ICHR voornamelijk in het onderzoeken van de Aanvullende Protocollen - en, in voorkomend geval, van de Conventies van Genève -, in het opstellen van de lijst van de te treffen maatregelen op nationaal niveau met het oog op de tenuitvoerlegging van deze teksten, in het doen van voorstellen aan de politieke en administratieve overheden die bij de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht zijn betrokken en, tenslotte, in het opvolgen van de nadere uitwerking van die maatregelen.

Om de opdracht waarmee ze is belast tot een goed einde te brengen, heeft de ICHR een "tabel van de te treffen maatregelen" opgesteld. Deze tabel stoelt op de overzichtslijst die het ICRK heeft opgesteld en vermeldt de bepalingen van de Aanvullende Protocollen - eventueel samen met de bepalingen van de Conventies van Genève - die tenuitvoerleggingsmaatregelen vereisen.

Men heeft onderscheid gemaakt tussen de bepalingen die tenuitvoerleggingsmaatregelen verantwoorden welke bij voorrang moeten worden genomen en deze die moeten worden bestudeerd met het oog op een progressieve uitvoering.

Voor elk domein, waar uitvoeringsmaatregelen vereist zijn, werden de verscheidene betrokken ministeriële Departementen geïdentificeerd en onder hen het Pilootdepartement aangewezen. Dit Departement is ermede belast voorstellen van maatregelen te formuleren, van juridische of praktische aard, die op het nationale vlak moeten worden genomen. Daartoe roept het, in voorkomend geval, de vertegenwoordigers van de verscheidene betrokken Departementen samen en, zo nodig, de deskundigen en andere specialisten om advies te verstrekken.

Er wordt een werkdocument opgesteld dat vervolgens voor onderzoek, discussie en goedkeuring aan de ICHR wordt voorgelegd.

Op grond van dit goedgekeurd werkdocument worden voorstellen van tenuitvoerleggingsmaatregelen aan de betrokken autoriteiten voorgelegd. Het goedgekeurd werkdocument wordt regelmatig bijgehouden en geactualiseerd.

De ervaring waarvan België gewag kan maken, toont duidelijk aan dat de oprichting van een Interdepartementale Commissie een rationele en doeltreffende methode uitmaakt om de tenuitvoerlegging op systematische en gecoördineerde wijze te verzekeren.

De ICHR heeft zeer nuttig werk verricht en de grondslagen gelegd voor het treffen van zeer concrete maatregelen zoals de aanduiding en de opleiding van het deskundig personeel, de aanstelling van de raadgevers in het recht van de gewapende conflicten bij Defensie, de inschakeling van het humanitair recht als cursus in het programma van het militair onderricht, de erkenning van de bevoegdheid van de Internationale Commissie voor Feitenonderzoek en de verkiezing van een Belgisch lid bij deze Commissie, en ook de wijziging van bepaalde wettelijke en reglementaire teksten waarbij in het bijzonder te noteren valt, de aanneming van de wet van 16 juni 1993 betreffende de bestraffing van de ernstige inbreuken op de Conventies van Genève en de Aanvullende Protocollen (nadien opgeheven en vervangen door de wet van 5 augustus 2003 betreffende ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht).

De werking van de ICHR waarover jaarlijks verslag bij de Regering wordt uitgebracht heeft tot gevolg gehad dat het Internationaal Comité van het Rode Kruis ze als voorbeeld voor de andere Staten heeft gesteld.

Bij beslissing van de Ministerraad van 23 december 1994 werd het mandaat van de ICHR uitgebreid. Derhalve :

- is de ICHR voortaan werkzaam onder de voogdij van de Minister van Buitenlandse Zaken die normaal bevoegd is te waken over de eerbiediging van de internationale verplichtingen die België heeft aangeaan;
- is de ICHR, benevens de taken die haar in 1987 werden toevertrouwd, ook belast met de functie van vast adviesorgaan dat de Regering bijstaat met studies, rapporten, adviezen en voorstellen met betrekking tot de toepassing en de toekomstige uitwerking van het internationaal humanitair recht;
- is de ICHR belast met het uitnodigen van Gemeenschaps- en Gewestregeringen om samen te werken en zich op doeltreffende wijze bij de Commissie te laten vertegenwoordigen.

De ICHR heeft haar nieuw mandaat van adviesorgaan van de Regering reeds herhaaldelijk te nutte gemaakt

- door actief mede te werken aan de voorbereiding van de Belgische deelneming aan de XXVIste Internationale Conferentie van het Rode Kruis en de Rode Halve Maan (Genève, 3 - 7 december 1995);
- door een werkdocument voor te bereiden waarin wijzigingen worden voorgesteld die moeten worden aangebracht aan de wet van 16 juni 1993 betreffende de bestraffing van de ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht in verband met de nationale rechtsbevoegdheid (zie het werkdocument nr. 5, "Bestrafing van de ernstige inbreuken");
- in het kader van de voorbereidende werkzaamheden voor en de onderhandelingen over de Diplomatieke Conferentie betreffende de oprichting van het Internationaal Strafhof (Rome, juni - juli 1998);
- door de organisatie van een Europese Ontmoeting van de nationale Commissies voor de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht (19 - 20 april 1999) waarop hierna meer in bijzonderheden wordt ingegaan;
- door het opmaken in 2002 van een verslag, wat België betreft, over de stand van de Aanvullende Protocollen, ter uitvoering van de Resolutie A 55/148 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties van 12 december 2000; dit verslag werd gepubliceerd in het document A/57/164/Add. 1 van 17 september 2002 van de Verenigde Naties (Addendum bij het document A/57/164 van 11 juli 2002);

- door de opstelling in 2002 van wijzigingsvoorstellen die aan de Regering zijn bezorgd, met het oog op de aanpassing van de wet van 16 juni 1993 betreffende de bestraffing van de ernstige schendingen van het humanitair recht aan het Statuut van het Internationaal Strafhof en aan andere recente ontwikkelingen van het internationaal humanitair recht; in 2003 door het doen van aanbevelingen aan de Minister van Justitie betreffende de wijzigingsontwerpen van de genoemde wet, die toen in het Parlement werden besproken;
- in 2003 door de opvolging van de XXVII^{ste} Internationale Conferentie van het Rode Kruis en de Rode Halve Maan (actieplan opgesteld en verbintenissen aangegaan tijdens deze Conferentie) en door de voorbereiding van en de deelname aan de XXVIII^{ste} Internationale Conferentie van het Rode Kruis en de Rode Halve Maan (2 december 2003);
- door de voorbereiding van andere verslagen waarin door internationale akten wordt voorzien (Facultatief Protocol van New-York van 25 mei 2000 bij het Verdrag inzake de rechten van het kind, inzake kinderen in gewapend conflict; verslag aan de Unesco, voorgeschreven door de Conventie van 14 mei 1954 voor de bescherming van de culturele goederen in geval van een gewapend conflict).

In het kader van dit mandaat heeft de Commissie besloten de actualiteit en de ontwikkelingen van het internationaal humanitair recht regelmatig te volgen en er ten minste één vergadering per jaar aan te wijden (bijvoorbeeld: het Internationaal Strafhof, de Conventie van Den Haag van 1954 over de bescherming van de culturele goederen en haar 2e Protocol van 1999,...). Het thema dat voor 2002 werd gekozen heeft betrekking op de tenuitvoerlegging en de toepassing van de Aanvullende Protocollen bij de Conventies van Genève, zulks naar aanleiding van de 25ste verjaardag van de aanneming van deze Protocollen; de ICHR heeft hierover op 7 juni 2002 een informatievergadering gehouden, waarvan een kort verslag als bijlage A bij dit werkdocument gevoegd is. In 2004 heeft de ICHR een Rondetafel voor experts georganiseerd over het thema van de vermisten bij een gewapend conflict of andere situaties van gewapend geweld en de bijstand aan hun families; het programma van deze studiedag wordt hernomen als bijlage A bij dit werkdocument.

Het mandaat van de ICHR, zoals het in 1994 is herzien, maakte het mogelijk dat zij zich ook kon bezighouden met aangelegenheden waarop de Conventie van Den Haag van 1954 inzake de bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict en de bijgaande Akten van toepassing zijn. De rol van de ICHR op het gebied van de bescherming van de culturele goederen werd in 1998 door de Eerste Minister bevestigd en men mag er van uitgaan dat de ICHR thans de rol vervult van het Nationaal Adviescomité waarvan de oprichting wordt aanbevolen door Resolutie II bij de Conventie van Den Haag van 1954 (zie het werkdocument nr. 27, "Bescherming van de culturele goederen en de plaatsen van eredienst"). De ICHR heeft zodoende, met deelneming van vertegenwoordigers van de Gemeenschappen en de Gewesten, op 27 april 2000 een informatievergadering gehouden over de bescherming van de culturele goederen in geval van een gewapend conflict.

Op 4 november 1997 had in het Egmontpaleis een academische zitting plaats ter gelegenheid van de 10e verjaardag van de ICHR. Deze academische zitting werd voorgezeten door de Minister van Buitenlandse Zaken, toen de heer Eric Derycke. De academische zitting werd luister bijgezet door de aanwezigheid van Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Astrid, Voorzitster van het Belgische Rode Kruis, die er het woord nam. Een kort verslag van deze academische zitting gaat als bijlage A bij dit werkdocument.

De academische zitting van 4 november 1997 bood ook de gelegenheid om de deelnemers de "Verzameling van werkdocumenten van de ICHR" ter hand te stellen. Deze verzameling, die van 1 september 1997 dateert, is in de Franse versie beschikbaar op de Internetsite van het ICRK, (www.cicr.org), onder de rubriek "Mise en oeuvre du droit international humanitaire". Deze verzameling is door toedoen van het ICRK zelfs in het Russisch vertaald.

Op 19 en 20 april 1999 werd in Brussel een Europese Ontmoeting van de Nationale Commissies voor de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht georganiseerd. Deze bijeenkomst, een première op Europees vlak, vond plaats op initiatief van de ICHR, samen met het ICRK (Consultatieve Diensten in het internationaal humanitair recht), het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Belgische Rode Kruis. Een beknopt verslag van deze vergadering gaat als bijlage A bij dit werkdocument.

Het verslag van deze vergadering is sindsdien door de Consultatieve Diensten van het ICRK in 1999 gepubliceerd onder de titel "Rencontre européenne des Commissions et autres instances nationales du droit international humanitaire".

Het ICRK heeft sindsdien nog meer Europese vergaderingen belegd (Boedapest, Hongarije, 2-3 februari 2001; Minsk, Wit-Rusland, juni 2003). De ICHR was op die vergaderingen vertegenwoordigd en heeft er een uiteenzetting gegeven over haar activiteiten, werkwijze, bereikte resultaten en toekomstperspectieven.

Een van de resultaten van de Europese Ontmoeting van Brussel op 19 en 20 april 1999 was het opstellen van een ontwerp van organiek koninklijk besluit van de ICHR. Dat ontwerp werd op 4 april 2000 aan de voogdijoverheid, met name de Minister van Buitenlandse Zaken, voorgelegd. Het werd door de Ministerraad behandeld en door hem op 25 oktober 2000 goedgekeurd.

Het besluit werd op 6 december 2000 ondertekend en draagt de titel "Koninklijk besluit houdende reorganisatie van de Interdepartementale Commissie voor Humanitair Recht". Het werd in het Belgisch Staatsblad van 12 december 2000 bekendgemaakt.

Door de ICHR te reorganiseren beoogt dit besluit de rol van de Commissie officieel te bevestigen, haar werking te verbeteren en meer bekendheid te geven aan de mogelijkheden waarover zij qua expertise beschikt.

De voorzitter van de gereorganiseerde ICHR werd op 6 augustus 2001 door de Minister van Buitenlandse Zaken aangesteld.

De nieuw samengestelde ICHR heeft op 14 september 2001 haar eerste vergadering gehouden. Tijdens deze vergadering werd de nieuwe Commissie geïnstalleerd; de ondervoorzitter en de secretaris werden aangewezen.

Ter uitvoering van artikel 8 van het koninklijk besluit van 6 december 2000 heeft de ICHR tijdens haar zitting van 14 september 2001 een nieuw

Huishoudelijk Reglement aangenomen. Dit Reglement werd op 6 november 2001 door de Minister van Buitenlandse Zaken goedgekeurd.

Sedert haar reorganisatie en overeenkomstig haar Huishoudelijk Reglement komt de ICHR vier maal per jaar in voltallige zitting bijeen, maar functioneert zij hoofdzakelijk dank zij haar werkgroepen, welke zich door experts kunnen laten bijstaan. Deze werkgroepen maken een grondige analyse van de vraagstukken, doen vervolgens verslag aan en dienen voorstellen in bij de voltallige vergadering van de ICHR. Deze onderzoekt de verslagen en voorstellen, amendeert ze indien nodig, keurt ze dan goed om ze aan de bevoegde autoriteiten voor te leggen. Deze manier van werken maakt het mogelijk de ontwikkeling van de actualiteit sneller op te volgen en er gepast op te reageren. De ICHR telt heden ten dage zes werkgroepen met respectievelijk als onderwerp: de verspreiding van het humanitair recht in het Onderwijs; de bescherming van de culturele goederen in geval van een gewapend conflict; de opvolging en de aanpassing van de wet van 16 juni 1993 betreffende de bestraffing van de ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht; de communicatie (organisatie van een jaarlijkse informatievergadering, samenstelling van een Internetsite); de opvolging en de voorbereiding van de internationale Conferenties van het Rode Kruis en de Rode Halve Maan; de vraagstukken eigen aan Defensie (samenstelling van een Nationaal Inlichtingenbureau, controle van de juridische overeenstemming van de militaire reglementen).

In bijlage B staat een bibliografie met betrekking tot de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht in België en, in het bijzonder, over de ICHR.

- C. Wat, meer bepaald, de uitvoering van artikel 84 van het Aanvullend Protocol I betreft

Het is niet bewezen dat werd voldaan aan de bepaling van artikel 84 van het Aanvullend Protocol I (en andere aangehaalde bepalingen van de Conventies) wat volgende punten betreft:

- mededeling van de officiële vertaling in de Nederlandse taal van de Aanvullende Protocollen (en, zo nodig, van de Conventies van Genève); de Nederlandse tekst maakt immers geen deel uit van de authentieke teksten in de zin van artikel 102 van Protocol I (cfr ook artikel 28 van Protocol II);
- mededeling van de wetten en reglementen die zijn goedgekeurd om de toepassing van de Protocollen (en, zo nodig, van de Conventies) te verzekeren.

V. VOORSTELLEN VAN BESLISSING

- A. Wat de maatregelen betreft waarbij de Conventies in de Belgische rechtsorde worden ingevoerd

De noodzakelijke maatregelen werden getroffen.

Wat nochtans de wijzigingen betreft die moeten worden aangebracht aan de interpretatieve verklaring van België met betrekking tot het Aanvullend Protocol I, zie werkdocument nr. 24, “Vaststelling van de hoedanigheid van lid van de Strijdkrachten”. Deze wijzigingen zijn gerechtvaardigd omwille van de demilitarisering van de Rijkswacht in 1992 (wet van 5 augustus 1992) en haar integratie in de nieuwe organisatie van de politie (wet van 7 december 1998 betreffende de organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus; artikel 184 van de Grondwet, herzien op 30 maart 2001).

B. Wat de studie van de nationale tenuitvoerleggingsmaatregelen betreft (uitvoering van artikel 80 van het Aanvullend Protocol I)

Door de oprichting van de ICHR in 1987 en voorts door de uitbreiding van het mandaat ervan in 1994 en, ten slotte, door de officiële bekrachtiging van de ICHR door het organiek koninklijk besluit van 6 december 2000 is de Belgische Staat de eerste verplichting nagekomen die voortvloeit uit artikel 80 van het 1ste Aanvullend Protocol, namelijk om het meest aangepaste instrument te creëren dat de identificatie, studie, gecoördineerde uitwerking en opvolging van de nationale tenuitvoerleggingsmaatregelen van het internationaal humanitair recht op een efficiënte manier mogelijk maakt.

De studie die door de ICHR werd uitgevoerd met het oog op de concrete goedkeuring van elk van de maatregelen van tenuitvoerlegging, is opgenomen in het werkdocument met betrekking tot die maatregelen. Al de werkdocumenten zijn samengebracht in deze bundel.

De ICHR is van oordeel dat zij door het opstellen, uitgeven en verspreiden van deze bundel het eerste deel van haar oorspronkelijke opdracht heeft volbracht, namelijk het opmaken van de inventaris alsmede de voorstellen van de maatregelen voor de tenuitvoerlegging van de Aanvullende Protocollen en, zo nodig, van de Conventies van Genève. Het tweede onderdeel van haar oorspronkelijke bevoegdheden, namelijk de opvolging en de coördinatie van die maatregelen, alsmede de geregelde bijwerking van deze werkdocumenten, is een permanente en doorlopende taak van de ICHR.

Rekening houdende met het nieuwe mandaat dat aan de ICHR werd gegeven bij beslissing van de Ministerraad van 23 december 1994 en dat door het koninklijk besluit van 6 december 2000 werd bekrachtigd, is zij gemachtigd nieuwe initiatieven te nemen, waaronder prioritair deze waardoor de daadwerkelijke medewerking van de Gemeenschappen en Gewesten zou verzekerd zijn. Andere initiatieven zullen wellicht passen in het kader van de uitvoering van de nieuwe bevoegdheden van de ICHR als adviesorgaan van de Regering inzake internationaal humanitair recht.

C. Wat de uitvoering van artikel 84 van het 1ste Aanvullend Protocol betreft (alsook van de artikelen C I - 48; C II - 49; C III - 128; C IV - 145 van de Conventies van Genève)

Er dient te worden nagegaan of er werd voldaan aan deze bepalingen wat volgende punten betreft:

- mededeling van de officiële vertaling van de Aanvullende Protocollen in de Nederlandse taal (en, zo nodig, van de Conventies van Genève);

- mededeling van de wetten en reglementen die zijn goedgekeurd om de toepassing van de Protocollen (en, zo nodig, van de Conventies) te verzekeren.

Aangezien die mededelingen gewoonlijk langs diplomatieke weg gebeuren, kan het Ministerie van Buitenlandse Zaken nagaan of die mededelingen werden gedaan (bijvoorbeeld met betrekking tot de wet van 5 augustus 2003 betreffende ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht).

Dergelijke mededelingen zullen ook moeten worden gedaan, zodra de officiële tekst van deze verdragen, wetten en reglementen in de Duitse taal bestaat.

In een aanverwant domein mag worden aangestipt dat de ICHR op haar vergadering van 15 november 1995 (zie notulen nr. 65) beslist heeft dat alle documenten van de ICHR en in verband met de ICHR voortaan systematisch aan het ICRK worden bezorgd. Deze beslissing ligt helemaal in de lijn van de oprichting door het ICRK van Consultatieve Diensten met als opdracht de Staten te helpen bij het bestuderen van de nationale maatregelen van tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht en in het bijzonder bij de samenstelling van een gegevensbank over de nationale maatregelen van tenuitvoerlegging. Overigens hebben leden van de ICHR deelgenomen aan de vergadering van experts, die van 23 tot 25 oktober 1996 in Genève werd gehouden en door de Consultatieve Diensten van het ICRK was georganiseerd, met betrekking tot de nationale commissies en andere instanties voor de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht.

In verband hiermee kan worden verwezen naar artikel 3, § 2, van het koninklijk besluit van 6 december 2000 hetwelk bepaalt dat de ICHR de documenten die naar aanleiding van de werkzaamheden van de ICHR worden opgesteld, aan het ICRK, alsook aan de buitenlandse organen die met een gelijkaardige opdracht belast zijn, mag doorsturen.

Zie onder meer: aanbevelingen III en VI van de intergouvernementele expertengroep voor de bescherming van de oorlogsslachtoffers (Genève, 23 - 27 januari 1995), *RICR*, nr. 817, januari - februari 1996, p. 91; document "Meeting on Advisory Services, 8 - 9 november 1995", ICRK, "Advisory Services Documentation Centre"; *Commissions ou autres instances nationales pour le droit international humanitaire*, Verslag van de vergadering van experts (Genève, 23 - 25 oktober 1996), Genève, ICRK, Consultatieve Diensten inzake internationaal humanitair recht, 1997; *Mise en oeuvre nationale du droit international humanitaire. Rapport annuel 1997*, Consultatieve Diensten inzake internationaal humanitair recht, Genève, ICRK, 1998; *Plan d'action pour les années 2000-2003*, goedgekeurd door de XXVIIste Internationale Conferentie van het Rode Kruis en de Rode Halve Maan (Genève, 31 oktober - 6 november 1999), Einddoel 1.3, *RICR*, nr 836, december 1999, p. 858; *Mise en oeuvre nationale du droit international humanitaire. Rapport biennal 2000-2001*, Genève, ICRK Consultatieve Diensten inzake internationaal humanitair recht, 2000.

VI. LAATSTE BIJWERKING

December 2004

VII. DATUM VAN GOEDKEURING DOOR DE ICHR

14 december 2004

VIII. BIJLAGEN

- A Door de ICHR georganiseerde activiteiten.
- B. Bibliografie met betrekking tot de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht in België en over de ICHR

Werkdocument 01

Bijlagen

Bijlage A - Door de ICHR georganiseerde activiteiten

1. Academische zitting ter gelegenheid van de 10e verjaardag van de ICHR

Brussel, 4 november 1997

Ter gelegenheid van de 10e verjaardag van de ICHR had op 4 november 1997 in het Egmontpaleis een academische zitting plaats. Deze academische zitting werd voorgezeten door de Minister van Buitenlandse Zaken, de heer Eric Derycke. Zij werd luister bijgezet door de aanwezigheid van Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Astrid, voorzitter van het Rode Kruis van België, die er het woord nam.

De voorzitter van de ICHR gaf een uiteenzetting over de oorsprong en de werkwijze van de ICHR, haar realisaties en haar toekomstperspectieven.

Zoals dat met het symposium van 1986 het geval was werden voor de academische zitting drie thema's gekozen: de raadgevers in het recht van de gewapende conflicten, de Belgische wet betreffende de bestraffing van de ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht en de verspreiding van het internationaal humanitair recht. Na tien jaar van werkzaamheden in het kader van de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht was dat immers de gelegenheid om de stand van zaken te belichten en de beleidslijnen voor de toekomst te schetsen.

Het thema van de raadgevers in het recht van de gewapende conflicten werd behandeld door de heer S. Ybema, directeur Juridische Zaken van het Nederlandse Ministerie van Defensie en voorzitter van de Internationale Vereniging voor militair recht en oorlogsrecht.

De uiteenzetting over de Belgische wet betreffende de bestraffing van de ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht werd gegeven door de heer 1e Advocaat-generaal A. Andries, vice-voorzitter van de ICHR.

De verspreiding van het internationaal humanitair recht werd beschreven door de heer W. Remans, chef van het Departement Internationale Aangelegenheden van het Rode Kruis van België, Rode Kruis-Vlaanderen.

Tijdens het tweede gedeelte van de academische zitting ging het verder over de verspreiding, maar dan meer in het bijzonder de verspreiding van het internationaal humanitair recht in het Onderwijs.

Minister-presidente L. Onkelinx nam het woord voor de Franse Gemeenschap, Minister W. Schröder deed dat voor de Duitstalige Gemeenschap en voor de Vlaamse Gemeenschap werd Minister L. Van Den Bossche door Secretaris-generaal G. Monard vertegenwoordigd.

De tekst van deze verschillende uiteenzettingen zal door het Ministerie van Buitenlandse Zaken worden gepubliceerd. De tekst van de heer Remans is nu al opgenomen in *Zoeklicht*, nr. 20, januari - februari 1998, pp. 13 - 15.

2. Europese Ontmoeting van de nationale Commissies voor de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht

Brussel, 19-20 november 1999

De ICHR heeft in samenwerking met het Ministerie van Buitenlandse Zaken, het Internationaal Comité van het Rode Kruis en het Rode Kruis van België een Europese Ontmoeting georganiseerd van de nationale Commissies en andere instanties voor de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht in de verschillende landen van Europa.

Deze bijeenkomst vond op 19 en 20 april 1999 plaats in het Egmontpaleis in aanwezigheid van Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Astrid en onder het voorzitterschap van de heer E. Derycke, Minister van Buitenlandse Zaken. Er waren 52 deelnemers komende uit 33 landen.

De agenda van deze Europese Ontmoeting was de volgende:

- 19 april Officiële opening van de vergadering
 - Toespraak van H.K.H. Prinses Astrid, voorzitter van het Rode Kruis van België.
 - Toespraak van de heer Eric Derycke, Minister van Buitenlandse Zaken.
 - Toespraak van de heer Guy Van Gerven, voorzitter van de ICHR.
 - Toespraak van de heer Cornelio Sommaruga, voorzitter van het ICRK.

Inleidende uiteenzettingen

- “Nationale mechanismen voor de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht (IHR): bestaansredenen en nut van een specifiek nationaal orgaan voor de tenuitvoerlegging van het IHR” door de heer André Andries, vice-voorzitter van de ICHR.
- “Steun van de Consultatieve Diensten in het internationaal humanitair recht van het ICRK aan de oprichting en de werkzaamheden van de nationale organen van het IHR” door mevrouw Maria Teresa Dutli, hoofd van de Consultatieve Diensten van het ICRK.
- Verslagen gevolgd door debat:

“Wijze van tenuitvoerlegging van het IHR: resultaten en projecten”.

Interventies van de heer I. Andreev (Wit-Rusland), de heer M. Bothe (Duitsland), de heer Th. Choubrac (Frankrijk) en de heer Y. Sandoz (ICRK).

- 20 april Verslagen gevolgd door debat:
 - “Een prioriteit bij de tenuitvoerlegging van het IHR: de bestraffing van de schendingen”.

Interventies van de heer J.M. Garcia Labajo (Spanje), mevrouw R. Beridzé (Georgië), de heer V. Kaliouguine (Wit-Rusland) en de heer R. Jasica (Polen).

- “Prioritaire acties in verband met de tenuitvoerlegging van het IHR: Europees perspectief”. Verslag van de heer Y. Sandoz (ICRK).

Syntheseverslag door de heer Yves Sandoz, directeur van het Departement Internationaal Recht en Communicatie van het ICRK.

Dankwoord en slotbemerkingen door de heer Guy Van Gerven, voorzitter van de Interministeriële Commissie voor humanitair recht van België.

Het verslag van deze vergadering is in 1999 door het ICRK gepubliceerd onder de titel “Europese Ontmoeting van de nationale Commissies en andere instanties voor het internationaal humanitair recht”.

3. Informatievergadering betreffende de bescherming van de culturele goederen in geval van een gewapend conflict

Brussel, 27 april 2000

Zie het werkdokument nr. 27 “Bescherming van de culturele goederen en de plaatsen van eredienst”.

Het verslag van deze vergadering is in september 2001 gepubliceerd.

4. Informatievergadering ter gelegenheid van de 25e verjaardag van de Aanvullende Protocollen

Brussel, 7 juni 2002

De volgende uiteenzettingen werden gegeven:

- Opening van de vergadering en voorstelling van de ICHR
G. Van Gerven, voorzitter van de ICHR.
- Context van de ratificatie van de Aanvullende Protocollen door België
G. Genot, directeur-generaal bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken.
- De internationale rechtskracht van de Aanvullende Protocollen
J-P. Henckaerts, ICRK, Genève.
- De bestraffing van de ernstige inbreuken
D.Vandermeersch, onderzoeksrechter.
- Het onderscheid tussen burgers en strijders
E. David, professor aan de U.L.B.
- De toepassing van de Aanvullende Protocollen in de recente gewapende conflicten
E. Suy, professor aan de K.U.L.

Het verslag van deze vergadering is door het Ministerie van Buitenlandse Zaken gepubliceerd onder de titel "De Aanvullende Protocollen bij de Conventies van Genève (8 juni 1977) bestaan 25 jaar" en werd tijdens de vergadering rondgedeeld. Dit verslag staat op de Internet site van het ICRK, onder de rubriek "Mise en oeuvre nationale du droit international humanitaire: les Commissions nationales de mise en oeuvre du DIH".

5. Rondetafel "De vermiste personen bij een gewapend conflict of andere situaties van gewapend geweld, en de bijstand aan hun families"

Brussel, 9 november 2004

Verwelkoming van de deelnemers en inleiding door G. Van Gerven, voorzitter van de ICHR

Vertoning van "The Missing – Briser le silence" film van het ICRC

Vermiste personen: het juridisch kader, door E. David, professor aan de Université libre de Bruxelles en voorzitter van het Centre de droit international

Het optreden van het ICRC inzake vermiste personen en de aanbevelingen gedaan aan de Verdragspartijen, door Th. Schreyer, adjunct-hoofd Central Tracing Agency, ICRC

Het Belgische Rode Kruis en Tracing in België, door N. Terweduwe, Rode Kruis Vlaanderen, hoofd Tracing

Thema 1: De preventie van verdwijningen en het opsporen van vermiste personen

Inleiding door :

Th. De Pyper, FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (Crisiscentrum)
S. De Mul, FOD Binnenlandse Zaken (Algemeen Directie Instellingen en Bevolking)
M. Offermans, ondervoorzitter van de ICHR en Ministerie van Landsverdediging (Algemene Directie Juridische Steun en Bemiddeling)

Thema 2: Het statuut van de vermiste persoon en de juridische gevolgen van de verdwijning

Inleiding door:

V. de Theux de Meylandt, substituut Procureur des Konings bij de Rechtbank van 1ste aanleg te Brussel

Thema 3: De situatie van de families die geconfronteerd worden met de verdwijning van een naaste

Inleiding door:

G. Genot, FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (Algemene Directie Multilaterale Zaken en Mondialisering)
S. Boulanger, FOD Volksgezondheid (Algemene Directie Organisatie Gezondheidszorgvoorzieningen, Dienst Dringende Medische Hulpverlening)

Synthese van de thema's door de algemene rapporteurs, B. Goes en Th. Van Achter, FOD Kanselarij van de Eerste Minister (Algemene Directie Coördinatie en Juridische Zaken)

Sluiting van de studiedag door G. Van Gerven, voorzitter van de ICHR.

Bijlage B - Bibliografie met betrekking tot de tenuitvoerlegging van het internationaal humanitair recht in België en over de ICHR

- A. Andries, “La mise en oeuvre des Protocoles additionnels en Belgique”, *RICR*, nr 765, mei-juni 1987, pp. 281-286.
- Belgisch verslag als antwoord op de vragenlijst m.b.t. het thema “mise en oeuvre du droit international humanitaire au niveau national, spécialement eu égard au développement de la guerre moderne”, tijdens het XI^{de} Internationaal Congres van de Internationale Vereniging voor militair recht en oorlogsrecht, gehouden in Edinburg, van 19 tot 23 september 1988; dit verslag werd gepubliceerd in het *Tijdschrift voor militair recht en oorlogsrecht*, 1989, pp. 91-121, alsook in de *Recueils de la Société internationale de droit militaire et de droit de la guerre*, XI, 1, Brussel, 1989, pp. 91-121.
- A. Andries, “La mise en oeuvre du droit international humanitaire en Belgique”, *National Implementation of International Humanitarian Law*, ed. M. BOTHE, Dordrecht-Boston-London, Nijhoff, 1990, pp. 229-243.
- M. Offermans, “La Commission interdépartementale de droit humanitaire de Belgique”, *RICR*, nr 788, maart-april 1991, pp. 164-177.
Dit artikel werd door zijn auteur voor de periode 1991-1999 aangevuld met het werkdocument dat voor de Europese Ontmoeting van de nationale Commissies voor internationaal humanitair recht (Brussel, 19-20 april 1999) is opgesteld. Dit werkdocument is opgenomen in het verslag van deze vergadering dat in 1999 door het ICRK werd gepubliceerd onder de titel “Rencontre européenne des Commissions et autres instances nationales du droit international humanitaire”.
- Verslag aan de Koning dat voorafgaat aan het koninklijk besluit van 6 december 2000 "tot reorganisatie van de Interdepartementale Commissie voor humanitair recht" (*Belgisch Staatsblad* van 12 december 2000).
- In het tijdschrift *Zoeklicht*, dat door het Rode Kruis van België - Rode Kruis Vlaanderen wordt uitgegeven, werden een paar artikelen aan de ICHR gewijd: A. Acke, “Nationale maatregelen voor tenuitvoerlegging. De Interdepartementale Commissie voor humanitair recht”, *Zoeklicht*, nr 17, januari-april 1997, pp. 13-15; S. Picavet, “De Interdepartementale Commissie voor humanitair recht”, *Zoeklicht*, nr 29, januari-april 2001, pp. 21-22.